

НАЦІОНАЛЬНА ТРАДИЦІЯ ЯК ОСНОВА ПОЛІТИЧНОЇ ДОКТРИНИ КОНСЕРВАТИЗМУ

© Гордієнко М., 2007

Розглянуто сутність національної традиції як ірраціонального фактора в політиці. З'ясовано теоретичні та прикладні аспекти поняття національної традиції, аргументовано її визначальну роль у формуванні консервативної доктрини. Переконаливо доведено, що національна традиція генерує духовний та політичний досвід народу, його усталені форми світогляду і разом з культурою та мовою забезпечує ідентичність української нації, сприяє побудові самостійної демократичної держави.

Essence of national tradition is considered as an irrational factor in a policy. The theoretical and applied aspects of concept of national tradition are found out, argued its determining role in forming of conservative doctrine. It is convincingly proved that national tradition generates spiritual and political experience of people, him the forms of world view withstand together with a culture and language provides the identity of Ukrainian nation, instrumental in the construction of the independent democratic state.

Динамічний світ сьогодні, що прагне оновлення і прогресу, спирається на раціональні знання, ігноруючи досвід минулого, віковічні цінності попередніх поколінь. Ліберальні перетворення, які намагається реалізувати сьогоднішня українська влада, можливо, сприяють розвитку демократії, але здійснюються переважно за рахунок все більшого віддалення від національних традицій. Раціоналізація усіх сфер людського буття веде не до діалогу з традицією, а до її занепаду й маргіналізації. В гонитві за демократичними стандартами головним імперативом для нашої держави має бути збереження власних традицій і своєї національної автентичності. Яких би наукових вершин не досягнуло людство, воно не спроможне звільнитися від традиційних цінностей, адже в них сфокусовані духовні надбання, життєвий досвід, національно-культурні особливості, суспільно-політичний потенціал свого народу. Має рацію Л. Колаковський, коли говорить: “Якби люди зберігали безумовну вірність традиції, вони й досі жили б в печерах, але якщо б вони розірвали з нею зовсім, їм довелося б повернутися в печери” [5, с. 1]. Отже, виключити традицію із суспільно-політичного життя означає відірвати націю від своїх коренів. Натомість успадкування, збереження і творчий розвиток традицій дає надійне джерело для самодостатнього буття народу.

У сучасному науковому середовищі традиція ще не стала об'єктом систематичного теоретичного дослідження, хоча з цим поняттям доводиться зустрічатися доволі часто. Вивчення традицій зосереджується насамперед на з'ясуванні відповідних процесів в області культури, релігії, фольклору. Теоретичні судження про традицію зустрічаємо в таких відомих вчених, як Е. Гуссерль, Ф. Тьоніс, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Г. Гадамер, Д. Донцов, В. Липинський. Спеціальних робіт, які б досліджували функціонування традиції в сфері політики, дуже мало. Метою нашого дослідження є аналіз традиції не як пасивного сприйняття спадщини минулого в його фольклорно-етнографічному вимірі, а як свідомий вибір елементів цієї спадщини, що адекватні новим політичним викликам. Ми не абсолютизуємо минувшину, а намагаємося об'єктивно, спираючись на теоретичну спадщину як відомих мислителів минулого, так і сучасних дослідників, з'ясувати теоретико-методологічні

аспекти традиції та її консервативні прояви в суспільно-політичному житті. Пошанування традицій дає змогу суспільству уникати, з одного боку, застою, а з іншого, – розчинення в іноетнічному середовищі.

Ретельне вивчення і критичне осмислення національних традицій обумовлюється потребою їх практичного втілення в умовах кризи сучасного державотворення. Традиція виступає кумулятивною субстанцією, яка накопичує історичний та соціокультурний досвід буття нації, генерує її усталені форми світосприйняття й мислення, уособлює гідні зразки для наслідування, які передаються впродовж віків. “У своєму найширшому розумінні традиція – це все, що є типовим для минушини, узвичаєним або становить частину культурної ідентичності” [7, с. 695]. Традиція репрезентує національні особливості суспільства і поруч з релігією відноситься до ірраціональних факторів в політиці.

Феномен традиції утримує націю й індивіда в історії, без неї людина перетворюється в космополітичну істоту. Як говорить один із фундаторів екзистенціалізму, німецький філософ К. Ясперс: “Життя людини як такої в світі визначається її зв’язком із спогадами про минуле і з передбаченням майбутнього. Вона живе не ізольовано, як член сім’ї в будинку, як товариш у спілкуванні індивідів, як співвітчизник, що належить якомусь історичному цілому. Вона становиться сама собою завдяки традиціям, що дають їй змогу заглянути в темні глибини свого походження, і жити, відчуваючи відповідальність за майбутнє своє і своїх близьких; занурена на довгий час в субстанцію своєї історичності, вона дійсно присутня у світі, що створений нею із отриманої спадщини” [17, с. 323]. Тобто в сучасному світі людині значно важче реалізувати свій потенціал, стати розвиненою особистістю, якщо вона відірвана від свого ґрунту, позбавлена історичних коренів.

Суспільно-політичне життя українського етносу нерозривно пов’язане з традицією. Національні традиції для українського етносу стали тим оберегом, завдяки якому наш народ вистояв і зберіг свою ідентичність в умовах перманентної його асиміляції. Впродовж багатьох століть український народ був позбавлений власної державності і змушений був триматися за свої традиції, звичаї, фольклор, щоб вижити в імперському середовищі. Фактично ніколи в Україні не існувало належних умов для розвитку власних традицій. Колоніальна влада свідомо і системно викорінювала будь-які прояви національної активності в різних сферах: духовній, культурній, мовній, релігійній тощо. Здебільшого українські національні традиції були донорами чужих культур, що духовно спустошувало власний народ, згубно впливало на становлення української державності. Не маючи твердої впевненості й віри в свої традиційні цінності, ми завжди шукаємо політичної опори за межами своєї ментальності та національної держави.

Диктаторський режим радянської імперії був прихильником страшної ідеї про те, що національні традиції можна знищити разом з їх носієм – людиною. Апогеєм найбільш цинічного і варварського винищення українського етносу і його національно-державницького духу був Голодомор 1932–1933 р., свідомо організований сталінським режимом. Невипадково об’єктом цього злочину стало українське село. З давніх часів обробіток землі, хліборобська діяльність виступали невід’ємним атрибутом національної ідентичності українського етносу. Селяни є основним носієм українських традицій, звичаїв, ментальності. В цьому був переконаний В. Липинський: «Коли клас хліборобський, клас землі, що у всіх націй і в усіх країнах світу є носієм традицій цієї землі, тобто національної традиції, – починає до тієї традиції ставитися байдуже і холодно, коли замість традиційної любові до України й аристократичної пошани до себе виховується у ньому рабська “преданність Москві”, або “Варшаві” й хамська погорда до своєї національної індивідуальності, то це знак, що нація починає вмирати. Й у тім, а не в інтелігентській демагогії була наша найбільша трагедія» [10, с. 14]. Соціальною основою української держави, за В. Липинським, є хліборобсько-селянська верства. Крім того, що селяни є носіями національних традицій, вони уособлюють найбільш продуктивну матеріальну силу, яка становить здорове консервативне ядро української нації.

Український геноцид у формі Голодомору охопив переважну більшість тих прошарків селянства, які ще не були зрусифіковані і денаціоналізовані імперською машиною. Досліджуючи

проблеми Голодомору в Україні, професор С. Кульчицький пише: «У арсеналі Кремля був великий набір силових заходів, які використовувалися для комуністичного будівництва. Серед них – індивідуальні репресії, «розкуркулення» найбільш заможного прошарку селян-власників і селянської бідноти, яка не погоджувалася на колективізацію, терор голодом під виглядом хлібозаготівлі, депортації великих мас населення за соціальною або національною ознакою тощо... Терор голодом був потенційно можливим у державі, яка будувала суспільно-економічний лад, який не міг виникнути в природний спосіб. Штучний лад не відповідав інтересам переважної більшості населення, а тому міг бути збудований тільки силовими методами. Там, де сила, там і терор» [8]. Наша країна й досі відчуває на собі згубні наслідки геноциду своєї титульної нації, що проявляється в демографічній кризі, зменшенні носіїв етнонаціональних традицій.

Спотворене геноцидом українське суспільство потребує особливої уваги до національно-державної традиції. В політичній історії України є не тільки поразки і трагедії, в ній існує багато героїчних традицій національно-визвольних змагань. Їх потрібно активно пропагувати для створення в сучасного покоління українських громадян психології переможців, культу самодостатньої нації. Цьому можуть слугувати й сучасні політичні традиції, зокрема державотворча місія Помаранчевої революції, яка на думку А. Гальчинського: «Має ірраціональний підтекст і не пов'язана безпосередньо з результатами виборів. Ідеться про вплив Майдану на процес духовного самоусвідомлення та самовиявлення нації. Ще не так давно ми змушені були констатувати, що за роки незалежності українська нація не відтворила повною мірою духовні цінності, ідейно-моральне обличчя, віру в саму себе... Сьогодні все змінилося. Обличчя українського народу, велич його душі, глибоке коріння української духовної традиції, найвищі ідейно-моральні цінності виявилися у пафосі Майдану. Необхідний час, аби осмислити цю знакову метаморфозу. По суті відбулося нове відкриття потужного духовного потенціалу українського народу» [3, с. 44]. Так само, як інститут монархії для англійців є верховним арбітром, що забезпечує наступництво в політичному розвитку суспільства, так і Майдан для українського народу має стати символом єдності нації, запорукою непорушності політичної системи, складовою частиною новітньої державотворчої традиції.

Ідейною течією, що репрезентує традиційні цінності й уособлює ірраціональні чинники буття нації, є консерватизм. Природною потребою людини є опертя на минулий досвід для того, щоб забезпечити собі почуття безпеки на шляху до майбутнього. Парадигма консерватизму чітко стверджує, що стабільність політичної системи досягається за умови, коли більшість громадян усвідомлює нерозривний зв'язок людини й суспільства з минулим, з віковичними традиціями і звичаями свого етносу. Ефективність консерватизму полягає у тому, що він заперечує утопічні проекти і натомість поєднує мудрість, віру та досвід народу з його поміркованістю та прагматичним світоглядом. Як стверджує один із класиків ідеології консерватизму Е. Берк: «Ідея спадкоємності живить собою надійний принцип збереження і передачі, зовсім при цьому не виключаючи й засади вдосконалення. Ідея ця відкриває простір для набуття нового, але забезпечує й збереження набутого» [2, с. 492]. Новації в системі консервативних цінностей є деструктивними лише тоді, коли вони переважають традицію, а потік модернізації знищує попередні надбання.

Найбільш системно і науково виважено доктрину українського консерватизму обґрунтовує В. Липинський. Вчений був переконаний, що «шлях до реальної, а не тільки літературної, – шлях до повної, а не однобокої Української Нації веде через відродження українського консерватизму. Слабкість консерватизму лежить в основі слабкості пам'яті серед місцевого громадянства: політичної та культурної безтрадиційності людей, що живуть на Україні, і неусвідомленням місцевим українським громадянством свого власного історичного досвіду» [10, с. 444]. Консервативний проект автора «Листів» передбачає збереження традиції монархічної влади, соціальною основою якої є хліборобсько-селянська верства.

Головним для консерватизму є прихильне ставлення до минулого і критичне сприйняття усіх концепцій радикального оновлення суспільства. Досвід спільного життя нації на окремій території, орієнтація на власні сили, традиції і культуру є ключовими парадигмами в політичному проекті В. Липинського. «Кожна суспільна група, що хоче будувати, організувати суспільство, мусить черпати свої сили сама з себе, – пише мислитель. Тільки її власна внутрішня сила, її удільна вага,

рішає про її здатність притягання, про її вплив на ціле суспільство. Для того, крім спільного економічного інтересу, вона мусить ще мати спільну традицію, тобто певну суму історичного досвіду, здобутого її попередніми поколіннями в боротьбі за існування й переданого “з молоком матері”, з вихованням поколінням слідуєчим. Оця сума певних суспільних вартостей – що в боротьбі за існування себе оправдали... творить те, що ми називаємо культурою. Без культури немає нації, без традиції немає культури. Без об’єднувальної спільної традиції і спільної культури не може існувати група людей, біля якої має об’єднатися і зорганізуватися нація» [10, с. 70]. За логікою вченого, якщо суспільство відірване від традицій, позбавлене власної культури, спільних економічних інтересів, воно не може створити консолідованої нації.

Найбільш політично вразливим в історії України було порушення традиції формування національної еліти. Відповідно до вчення В. Липинського: “Власна держава – це синонім влади власної аристократії, і як не може бути нації без своєї власної національної аристократії, так не може бути національної аристократії, а значить і нації, без своєї власної держави” [10, с. 211]. На сучасному етапі в Україні замість патріотично свідомої еліти існує вироджена псевдоеліта, за якою не стоїть національна традиція. Така політична еліта не спроможна здійснювати конструктивні загальнонаціональні проекти. Вона лише використовує державу у власних інтересах як бізнес-територію для розширення свого капіталу.

У консервативному розумінні політичні принципи необхідно пристосовувати до традиційних норм, інститутів, ієрархії влади, звичаїв, вірувань тощо, що становлять субстрат національної свідомості. Як відзначає Р. Шуттінгер: “Консерватори завжди усвідомлюють, що політична структура, аби бути стабільною, повинна узгоджуватись з традиціями та звичаями даного суспільства, тобто “природного ходу” не можна руйнувати. Не може бути успішним запозичення конституцій від дуже відмінних суспільств; ...Консерватори наголошують, що суспільство не є механізмом, який можна поправляти та змінювати за власним бажанням; суспільство краще розуміти як живий організм, і якщо ми хочемо, щоб воно вижило, ми повинні його поступово і в природний спосіб розвивати” [16, с. 22]. Досвід радянської імперії свідчить, що насильницьке руйнування традиції завжди призводить до незворотних, катастрофічних наслідків у житті народу.

Важливим завданням вітчизняної політики є відновлення традиції в своїх правах, використання її ресурсу в державотворчих цілях. Стабільний розвиток політичної системи можливий за умови, коли національні традиції нашого народу зіллються з ідеєю української державності. Використовуючи науково довершені аргументи В. Липинського, можна стверджувати: «Кожна нація має тільки таку традицію, яку вона сама собі в своїй історії витворила. Кожна нація може мати тільки таку форму національно-державного ладу, який з цієї традиції виростає і на який цієї традиції вистачає. Нищити свою власну державно-національну традицію, тому що в ній є хиби й помилки, це значить не будувати, а руйнувати націю, це значить нищити самих себе. Вдосконалити цю традицію – тобто обережно відкидати з неї все, що в житті нації показало себе шкідливим, все, що для національної творчості оказалось не здоровим, і з любов’ю та пієтизмом розвивати те, що виказало свою творчу силу і життєздатність, – ось завдання тих, хто будує, хто творить, хто живе життям нації, хто з життям нації пов’язує своє власне життя» [10, с. 94]. Звідси випливає необхідність дбайливого ставлення і ретельної уваги до національно-державної традиції, намагання уникати такої політики, яка може призвести до забуття чи ігнорування духовно-культурної самобутності народу.

Реальна, державотворча, а не державоруйнівна українська національна традиція, за Липинським, нерозривно пов’язана з поняттям Гетьманства. «Хто хоче воскресити, відродити Україну, той мусить реставрувати Гетьманство. Усякий ворог Гетьманства – це свідомий або несвідомий ворог державного й незалежного існування Української Нації» [10, с. 93]. В теперішній стадії нашого національного розвитку ідея українського Гетьманства виглядає як політична утопія. Однак в рамках консервативного проекту вона уособлює управлінські функції, репрезентує державотворчі традиції, виступає символом єдності і верховним арбітром нації, запорукою непорушності політичної системи. За відсутності в парламенті чітко визначеної більшості інститут Гетьманства може відіграти вирішальну роль під час ухвалення оперативного рішення, утворення

та формування уряду. Важливою ознакою централізованої влади є здатність ефективно висувати найталановитіших людей на керівні пости. У гетьмансько-монархічній системі ця здатність набагато вища, ніж в республіканській. Президент або прем'єр-міністр (навіть найпорядніший) бачитиме в талановитому міністрі свого конкурента, а отже, усіляко притримуватиме його входження у владу. Гетьман, соціально виведений з конкуренції, і сам зацікавлений у висуненні талановитих людей, оскільки для нього поразка країни – це загроза зречення, загибель династії. Інститут Гетьманства здатний забезпечувати наступництво в політичному розвитку, оберігати традиції й політичну культуру країни.

Феномен традиції набуває особливої актуальності в постмодерну добу. Нинішні суспільно-політичні реалії обумовлені процесом глобалізації, що уніфікує соціальні, духовні, культурні, релігійні особливості народу, девальвує його національну ідентичність. Глобалізація стає викликом традиції і посягає на могутність національної держави. У цьому контексті відомий німецький соціолог, професор Мюнхенського університету У. Бек говорить: «Незворотна глобальність означає, що ми вже давно живемо у світовому суспільстві, а це припускає дві речі: по-перше, сукупність не-національно-державних, політично організованих соціальних і владних відносин, а по-друге, досвід життя і діяльності поверх кордонів. Єдність держави, суспільства і індивіда, що передбачалося Першим модерном, розсипається. Світове суспільство припускає не світове державне чи економічне суспільство, а не-державне суспільство, тобто такий агрегатний стан суспільства, для якого територіально-державні гарантії порядку, але також і правила суспільно-легітимізованої політики втрачають свою обов'язковість... Глобалізація несе з собою не тільки ерозію державної структури завдань і інститутів, але і фундаментальну трансформацію її передумов» [1, с. 688]. Вчений висловлює також ідею про те, що національні держави не можуть існувати без світових суспільств, а світові суспільства – без національних держав.

Глобалізований світ диктує необхідність інтенсивного пошуку і органічного поєднання національних традицій та вселюдських інтересів. Більшість політичних проєктів розвитку людської цивілізації побудовані на моделі ліберальної демократії, що ґрунтується на раціоналістичній методології і витісняє звичаї, авторитет, традиції. Раціоналізм в політиці піддає сумніву будь-яку віру, оскільки переконаний, що сили розуму достатньо для організації суспільного життя і політичного управління. Відомий апологет раціоналізму, британський філософ К. Поппер стверджує: «Той факт, що раціоналістичний підхід бере до уваги передусім докази, а не особистість, що доказує, має добрі наслідки. Відповідно до цього, ми мусимо визнати будь-кого, з ким спілкуємося, потенційним джерелом доказів і розумної інформації, встановлюючи тим самим те, що можна назвати «раціональною єдністю людства»... Звичайно, ми дуже зобов'язані традиції, і традиція дійсно дуже важлива, але термін «традиція» також слід аналізувати в контексті конкретних міжособистих відносин. Якщо ми будемо дотримуватися цієї умови, ми зможемо звільнитися від відношення до всякої традиції як священної і недоторканої або цінної самої по собі і розглядати традиції як цінні або шкідливі залежно від ситуації і відповідно до їх впливу на індивідів. У підсумку ми можемо усвідомити, що кожний із нас здатний зробити внесок в розвиток і придушення тих або інших традицій» [13, с. 261]. Поппер наполягав на тому, що ніякі почуття не здатні замінити в справі управління суспільством інститути, які контролюються розумом.

Раціоналістичні аргументи покладені в основу ліберальних доктрин більшості демократичних країн світу. Однак в сучасному егоїстичному світі надмірне культивування свободи, рівності, демократії веде швидше до кризи людської цивілізації, ніж до її процвітання. Навіть такий відомий «співець новочасного лібералізму», як Ф. Фукуяма, це визнає, коли пише: «Проблемою більшості сучасних ліберальних демократій є те, що вони не враховують свої культурні традиції. Найбільш успішним із них, зокрема і Сполученим Штатам Америки, пощастило поєднати сильні офіційні інституції з гнучкою, толерантною неофіційною культурою. Але самі офіційні інституції не дають ніякої гарантії, що суспільство збереже свої культурні цінності і норми, незважаючи на технологічні, економічні і соціальні зміни. Якраз, навпаки: індивідуалізм, плюралізм і толерантність, вбудовані в офіційні інституції, радше ведуть до культурної розмаїтості і тому містять потенції для підриву традиційних моральних вартостей» [15, с. 19]. Власне ці тенденції

були започатковані ще класиками ліберальних ідей: Локком, Гоббсом, Руссо. Вони абсолютизували природні права, заради яких можна нівелювати традиційні підвалини державного устрою.

У рамках консервативної ідеології традиція постає як протиположна раціоналістичній утопії, яка прагне до перманентного реформування суспільства. Власне традиція формує саму людину, на чому наголошує К. Ясперс: «Ми, люди, є природою і історією одночасно. Наша природа являє себе в наслідуванні, наша історія – в традиції. Стабільності наслідування, в силу якого ми як природні істоти не змінюємося впродовж тисячоліть, протистоїть нестійкість нашої традиції... Тоді повсякденність пориває з традицією, втрачається історично сформований етос, звичні форми життя розпадаються і заповнює повна невпевненість. Атомізована людина стає випадковою масою неісторично утвореного життя... Іншими словами, не спадковість, а традиція робить нас людьми. Те, чим людина володіє спадково, практично непорушно; традиція ж може бути повністю втрачена. Традиція сягає своїми коріннями глибини доісторії. Вона охоплює все те, що не є біологічно спадковим, а становить історичну субстанцію людського буття... В історії є напрямки, які ведуть до відриву від субстанційних передумов, від традицій, до того, що становить голу думку, ніби в цій, позбавленій субстанційності, сфері чистої раціональності (ratio) може бути що-небудь створено» [17, с. 244–245]. Отже, традиції потрібно захищати від деградації і винищення в сучасному раціоналізованому світі. Позитивна оцінка традиції означає те, що вона лежить в основі буття суспільства.

Консерватори постійно наголошують, що народ, нація і суспільство – це об'єднання людей не тільки в просторі, але і в часі. Народу потрібні традиції, як дереву коріння чи як людині повітря. Без традиції народ перетворюється в аморфну масу, втрачає свою національну самобутність, а відтак і політичну перспективу. «Бо нація, – запевняє В. Липинський, – в розумінні витвореної цілим рядом поколінь певної суми, іншої ніж у других націй, духовної та матеріальної культури, для самого свого буття вимагає задержування і консервування (а не повсякчасного винищування!) цієї вже витвореної національної культури. Коли нова верства провідників вирізувала б поголовно (чи, що рівнозначне, усувала б зовсім од влади) попередніх і разом з ними винищувала б всю вже витворену нацією культуру та традицію (вже здобутий досвід і вже усвідомлені спільні потреби та аспірації), то при таких ритмі руху ніякої нації на даній території не було б. Кожні нові кандидати на провідників починали б таку «націю» від себе, інакше б її розуміли, навіть інакше називали, і в результаті на такій території був би вічний рух до буття нацією, але нації ніколи б не було і бути не могло» [9, с. 519]. Отже, консервативна парадигма проголошує: нема і не може бути майбутнього, відірваного від минулого. Існуючі матеріальні та духовні надбання є результатом нагромаджених впродовж віків колективної мудрості, досвіду і традицій, які повинні бути захищені і збережені.

Звичайно, консерватизм не позбавлений своїх ідеологічних крайнощів. Вони яскраво проявляються в тому випадку, коли традиції безпосередньо пов'язуються з реставрацією, поверненням до якогось втраченого часу, ототожнюються із закликами до збереження в незмінному вигляді існуючих суспільних відносин чи використовуються для пропаганди якоїсь моделі політичного устрою. У зв'язку з цим необхідно чітко сказати, що у консерваторів немає монополії на традиції чи історичну спадщину нації. Помірковані консерватори усвідомлюють, що нам не потрібно абсолютизувати минувшину, але не варто й відмовлятися від неї, забуваючи свої традиції. Головний алгоритм консерватизму – правильне (об'єктивне) розуміння минулого є надійним підґрунтям для стратегічного розвитку суспільства.

У класичному розумінні традиція покликана виконувати роль «трансмисії» й джерела накопичення духовно-культурного й соціально-політичного досвіду нації. Процес передачі одним поколінням найбільш значущих надбань нації іншій генерації здійснюється за допомогою вербальних засобів. Як стверджує директор інституту українознавства, професор П. Кононенко: «Мова – єдиний аналог безмежного в часі і просторі, гармонійного різноманітності світу. У ній – його сутність і форми, всі кольори, барви, тони і звуки. Тому Мова – найуніверсальніша енциклопедія, наймогутніший Учитель життя, а хто не чує її – породжуваної рідною Природою, той обійдений ласкою Божою; бездуховне перекотиполе. Тому завдяки мові люди й народи можуть ставати двигунами вселюдського поступу, а без неї – лошатами біля чужих возів» [6, с. 8]. Оскільки кожна

мова органічно асимілює лише те, що відповідає її духовній і семантичній основі, то володіння рідною мовою є головним критерієм соціальної ідентичності й самодостатності людини і нації.

Неодмінним атрибутом традиції українського народу завжди була релігія, яка впливає на формування моральних норм та світоглядних переконань людини, визначає сакральну самобутність нації. В структурі консервативних цінностей релігія та звичаї є важливими чинниками стабільного розвитку суспільства. На цьому акцентує увагу В. Липинський: «Всі тривкі держави та великі культури розвивалися з розвитком релігії і падали з її упадком. Бо, крім релігії, немає іншої сили для побороення моральної і соціальної анархії, джерела якої лежать в примітивнім, стихійнім, релігією неопанованім містицизмі, руйнуючим своєю анархічністю всі культури і всі держави» [11, с. 26]. Вчений вважає, що релігія з допомогою церкви береже людей від анархії в мисленні, почуттях і справах. Вона служить «провідником для розуму і сторожем для серця», упорядковує думки та інстинкти. У консервативному проекті Липинського церква осмислюється не в канонічному вимірі, а ототожнюється з національною традицією, духовністю, культурою, що здатна забезпечити територіальну і конфесійну єдність українського суспільства. Отже, самосвідомість народу живиться такими джерелами, як мова, традиції, культура, історична пам'ять, релігія.

Серед нагальних потреб нашого часу відродження національних традицій є одним із пріоритетних. Щоб традиції не перетворилися в якісь соціальні догми чи ідеалістичні абстракції, вони мають бути поєднані з демократичними цінностями та плюралістичним світоглядом. Більш розгорнуто пояснити таке твердження можна за допомогою аргументів американського соціолога Р. Нісбета, який вважає, що традиція є одним з основних елементів плюралізму. Він має на увазі: «Тенденцію покладатися, наскільки це можливо, не на формально діючі закони, статuti чи адміністративні постанови, а на звичайну практику, на специфічні, але дійові механізми суспільного устрою, на звичаї, на схильності народу... Одна з найяскравіших тенденцій нашого часу – це перетворення колись традиційних, колись автономних суспільних зв'язків у зв'язки, які регулюються законом і судами. Чудовим прикладом того, як розвивається ця хвороба, може бути університет. Протягом останньої чверті століття ця, колись вільна і значною мірою автономна, суспільна інституція за допомогою багатьох способів була перетворена на служницю законодавчої влади, контори адвоката і судових органів. Плюралістичне суспільство є вільним суспільством настільки, наскільки воно може зберегти в собі якомога більший простір, підвладний неформальному, незалежному, узвичаєному і освяченому традицією складові розуму, а не диктату, навіть раціоналізованому, урядових і судових інстанцій» [12, с. 406]. Іншими словами, ніщо так швидко не робить людей жертвами бюрократичного свавілля, як руйнація тих звичаїв і традицій, які формують моральність соціуму, здатного чинити опір адміністративному тиску і корупції.

Субстанції віковичних традицій українців – свобода, віра, воля – наповнюють світогляд демократичним змістом, відображають прагнення до самостійності, державності, соціального прогресу на основі національної самобутності. Порушення або утиски з боку держави якогось одного елемента цих традицій завжди досить боляче сприймається українською громадою. Саме брутальне втручання влади в народне волевиявлення в кінці 2004 року спричинило феномен Помаранчевої революції. Ми схильні вважати: «Основну мету Помаранчева революція досягнула – в нашій державі утвердився більш прогресивний і демократичний суспільний устрій... Попри усі деструктивні метаморфози, незмінним залишається основний імператив Помаранчевої революції – пробудження політичної свідомості наших громадян, які далі не хочуть миритися з психологією натовпу, рабською покірністю, маніпулюванням власною долею. Продемонструвавши один раз, під час минулих президентських виборів, свою принциповість, патріотизм і волю, не дозволивши владі спаплюжити свою честь і гідність, відстоявши можливість реалізації своїх конституційних прав і свобод, відтепер для українців апріорним є прагнення стати більш активними суб'єктами владних відносин, проявляти високий рівень політичної свідомості і безпосередньо брати участь в розбудові держави» [4, с. 45]. На жаль, поки що в Україні немає гідних провідників нації. Відповідальність за «зраду Майдану» лежить на сумлінні нашої маргінальної псевдоеліти, яка дбає не про національні інтереси і традиції народу, а про власне збагачення.

Усі політичні проекти в сучасній Україні розраховані на її модернізацію і поступ. Найбільшим дефіцитом є орієнтація на власні сили. Наразі відсутнє розуміння того, що держава існує не для задоволення приватних потреб, а для захисту і розвитку національних інтересів. Консерватизм – це життя традиції в сучасності. Його мета – зберегти, захистити і передати майбутнім генераціям те, що досягнуто попередніми поколіннями. Народ без пам'яті про минуле – це народ без майбутнього. Нова система суспільних цінностей, соціальної стратифікації та політичної традиції, що формується в сучасній Україні, вимагає орієнтацію на своє онтологічне підґрунтя і світоглядні координати, коріння яких знаходиться не в раціональному формалізмі, а в архетипі “філософії серця” як метафорі інтимних глибин душі, мікросвіті людини, втіленні її Божественної суті. Як говорить мудрий Г. Сковорода: «Твоя правда на кулі земній, але апостольська правда всередині нас, як написано: «Царство Боже всередині нас єсть»... Море від нас далеко, а Господь наш всередині нас єсть, в серці нашому» [14, с. 355]. У внутрішньому світі людини живе й історична пам'ять, яка мотивує поведінку особи і обумовлює спосіб її буття.

Щоб забезпечити свою самодостатність, держава та її громадяни повинні шанувати і зберігати свої традиції, на основі яких слід об'єднувати загальнонаціональні інтереси, мобілізувати увесь духовно-інтелектуальний потенціал народу. В умовах постгеноцидної України, коли формування її політичної системи супроводжується непримиренною боротьбою за владні повноваження, за наявності сумнівної легітимності окремих інститутів державного управління, деградованої судової системи, відсутності національно консолідованого суспільства життєвою необхідністю є відродження і культивування традиції як консолідуючої парадигми. Ми переконані, що доки власні традиції не будуть піднесені до рівня національного символу і не стануть основним елементом національної самосвідомості українців та їх політичної ідентичності, доти наше суспільство буде на узбіччі цивілізації. Національні традиції є стимулюючим фактором, який разом з культурою та мовою не тільки зберігає цілісність українського етносу, а й сприяє побудові самостійної демократичної держави.

1. Бек У. *Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / Геополитика: Антология.* – М.: Академический Проект; Культура, 2006. – С. 677–695. 2. Берк Е. *Тривалість держави // Консерватизм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.* – К., 1998. – С. 481–493. 3. Гальчинський А. *Помаранчева революція і нова влада.* – К.: Либідь, 2005. – 368 с. 4. Гордієнко М. *Феномен новітньої української революції: криза ідентичності чи шлях до оптимального розвитку національної державності // Персонал.* – 2006. – № 1. – С. 44–49. 5. Kolakowski L. *Der Anspruch auf die selbstverschuldete Unmündigkeit.* – In: *Vom Sinn der Tradition.* – München, 1970. – S. 1. 6. Кононенко П. *Мова і майбутнє України // Українознавство.* – 2003. – № 1 (6). – С. 3 – 9. 7. *Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; За ред. І. Макліна, А. Макмілана.* – К.: Основи, 2005. – 789 с. 8. Кульчицький С. *Чи був Голодомор 1933 року геноцидом? // День.* – 2006. – № 168. – 4 жовтня. 9. Липинський В. *Консерватизм і поступ // Консерватизм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.* – К., 1998. – С. 516–527. 10. Липинський В. *Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму.* – К. – Філадельфія, 1995. – 470 с. 11. Липинський В. *Релігія і церква в історії України.* – К.: Вид. «Рада», 1995. – 96 с. 12. Нісбет Р. *Плюралістичне розуміння суспільства // Консерватизм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.* – К., 1998. – С. 401–442. 13. Поппер К. *Открытое общество и его враги.* – Т.2: *Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы / Пер. с англ.; Под ред. В.Н. Садовского.* – М.: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. – 528 с. 14. Сковорода Г. *Сочинения в двух томах. Т. 1.* – М.: Мысль, 1973. – 511 с. 15. Фукуяма Ф. *Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку / Пер. з англ. В. Дмитрука.* – Львів: Кальварія, 2005. – 380 с. 16. Шуттінгер Р. *Проблема ідентичності консерватизму // Консерватизм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.* – К., 1998. – С. 20–39. 17. Ясперс К. *Смысл и назначение истории / Пер. с нем.* – М.: Политиздат 1991. – 527 с.